

ΠΛΑΤΩΝ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Πλατων
Απολογία Σωκράτους

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=25294011

Απολογία Σωκράτους:

Содержание

| | |
|-----------------------------------|----|
| ПРОЛЕΓΟΜΕΝΑ | 4 |
| ΠΛΑΤΩΝΟΣ | 18 |
| Конец ознакомительного фрагмента. | 30 |

Plato

Απολογία Σωκράτους

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Σωκράτης ο υιός του Σωφρονίσκου εγεννήθη το 469 π.Χ. Ο πατήρ αυτού ήτο γλύπτης· η δε μήτηρ Φαιναρέτη ήτο μαία. Κατά την νεότητά του εδιδάχθη παρά του πατρός του την γλυπτικήν· απέκτησε δε εις την τέχνην αυτήν πολλήν δεξιότητα. Πausανίας ο περιηγητής είδεν εν τη Ακροπόλει τρία αγάλματα, παριστώντα τας Χάριτας, άτινα εθεωρούντο ως έργα του Σωκράτους. Περί της περαιτέρω εκπαιδεύσεως αυτού πολύ ολίγα γνωρίζομεν. Γνωστόν μόνον είνε, ότι ωφελήθη από την διδασκαλίαν του σοφιστού Προδίκου και του μουσικού Δάμωνος· δεν διέκειτο όμως φιλικώς προς τους σοφιστάς, οι οποίοι τότε πολύν θόρυβον και επίδειξιν έκαμνον. Ο Σωκράτης λοιπόν έγινε ό,τι έγινε μόνον διά των ιδικών του μελετών.¹ Την προσωπικήν του

¹ Σ. Μ. Παρά Ξενοφώντι (Απομν. 1, 6, 1) ο Σωκράτης λέγει: «Διέρχομαι τον χρόνον μετά των φίλων μου φυλλομετρών τα βιβλία των παλαιότερων σοφών και επιθεωρών τους θησαυρούς της σοφίας των διαλέγω ό,τι μου φαίνεται ωραίον και ωφέλιμον».Προς τούτοις, επειδή κατά τους χρόνους εκείνους, ότε ήκμαζον εν Αθήναις εις μέγιστον βαθμόν αι επιστήμαι και αι τέχναι, συνέρρεον πανταχόθεν επιφανέστατοι άνδρες, σοφοί και ποιηταί και καλλιτέχναι, ο Σωκράτης ηγάπα να συνάπτη σχέσεις και συναναστρέφεται μετ' αυτών.↵

αξίαν οφείλει εις εαυτὸν μόνον, αὐτὸς δι' εαυτοῦ γενόμενος ο θεμελιωτὴς τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Οἱ ἀρχαῖοι καλοῦσιν αὐτὸν μαθητὴν τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ φυσικοῦ Ἀρχελάου. Ἀλλὰ τὰῦτα ἀπεδείχθησαν ἀβάσιμα. Ὁ ἴδιος δὲν ἔσχεν ἢ δὲν ἐξήτησεν ἄλλα μέσα πρὸς ἐκπαίδευσίν του, ἐκτὸς ἐκείνων, τὰ ὁποῖα παρέσχεν εις αὐτὸν ἡ γεννέτειρά του πόλις. Πλὴν μίας θρησκευτικῆς ἐκδρομῆς καὶ τριῶν πολεμικῶν ἐκστρατειῶν, εἰς ας ἔλαβε μέρος εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων, οὐδέποτε ἄλλοτε ἀπεδήμησεν ἐξ Ἀθηνῶν.

Πότε ἀκριβῶς ὁ Σωκράτης ἤρχισε τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ στάδιον, ἀφιερωθεὶς εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῆς νεολαίας τῆς πατρίδος του, δὲν γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος· οὐδὲ δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν πότε ἀκριβῶς ἐκυκλοφόρησε κατὰ πρῶτον ὁ χρησμός τοῦ Δελφικοῦ μαντείου, ὅστις ἀπεκάλεσεν αὐτὸν «σοφώτατον πάντων ἀνθρώπων». Μόνον κατὰ προσέγγισιν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον τούτον, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς παραστάσεως τῶν **Νεφελῶν** τοῦ Ἀριστοφάνους, ἥτις ἐγένετο 423 π. Χ. εἰς διακωμώδησιν τῆς δράσεως τοῦ Ἀθηναίου σοφοῦ.

Εἰς τὰς συνομιλίας τοῦ ὁ Σωκράτης παρίσταται σχεδὸν πάντοτε ὡς ὁ πρεσβύτερος μεταξὺ τῶν μαθητῶν του. Ἡ μέθοδός του δὲ ἡ ἐπιστημονικὴ, ἡ ὅλως διόλου ἀντίθετος πρὸς τὸν ἀλαζονικὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν, ἦτο ἡ ἀτεχνος διαλογικὴ, ἡ ὁποία ιδίως ἦτο καταληπτὴ εἰς τὸν λαόν. Ὁ Σωκράτης ἤρχιζε συνήθως

τας διαλεκτικάς διδασκαλίας του από τα μάλλον εγγύτερα περιστατικά, πολλάκις όλως διόλου άσημα, και ελάμβανε τα παραδείγματα, τα χρησιμεύοντα εις αυτόν, και τας αποδείξεις εκ του κοινού βίου. Οι σύγχρονοι τον εμέμφοντο ότι πάντοτε ωμίλει περί φορηγών ζώων, σιδηρουργών, υποδηματοποιών και βυρσοδεψών. Τον βλέπομεν πάντοτε εις τας πλατείας των Αθηνών, εις τα γυμνάσια και τα εργαστήρια, από πρωίας μέχρις εσπέρας, ενασχολούμενον εις συνομιλίας μετά νέων και γερόντων και συζητούντα μετ' αυτών περί του τελικού σκοπού και της αποστολής εν τω κόσμω του ανθρώπου, εξελέγχοντα αυτούς διά την αμάθειαν και παροτρύνοντα να αφήσουν την ακηδίαν και ραθυμίαν και να φθάσουν διά της προσοχής και μελέτης εις την γνώσιν. Ο Σωκράτης ούτω δίδει συμβουλάς και νουθεσίας προς πάσαν ανθρωπίνην ενέργειαν, είτε προς τον δημόσιον βίον αποβλέπουσαν, είτε εις την οικιακήν οικονομίαν, και προς παν επιτήδευμα εν γένει ή επιστήμην και τέχνην, μετά γνώσεως και ειδικότητος θαυμαστής, ως εάν ήτο παγνώστης και παντεχνίτης. Εις πάντα δε ταύτα τα συζητούμενα θέματα δεξιότατα παρενέβαλε και σκέψεις, όπως διεγείρη μεταξύ των ομιλητών του την τάσιν προς την αληθή γνώσιν και την ηθικήν. Πολλάκις όμως αι συζητήσεις του και αι διδασκαλίες του απεδοκιμάζοντο με πικρόν χλευασμόν και αντημείβοντο διά μίσους και αχαριστίας. Αλλ' όμως έχων ακράδαντον πεποίθησιν ότι η θεμελιώδης βελτίωσις της κοινωνίας εξαρτάται εκ της

καλής ανατροφής των νέων, ο Σωκράτης έως τέλους της ζωής του έμεινε πιστός εις το έργον, όπερ ο ίδιος είχεν εκλέξει, και υπέρ του οποίου είχεν αφιερώσει τον εαυτόν του, παντελώς παραμελήσας τον οικογενειακόν βίον. Ουδαμού φαίνεται δίδων προσοχήν εις την σύζυγόν του και τα τέκνα του, η δε περιβόητος, καίπερ υπερβολικώς παρασταθείσα υπό των αρχαίων, κακοτροπία της συζύγου του Ξανθίππης, δίδει εις ημάς αφορμήν να υποθέσωμεν ότι τον Αθηναίον σοφόν δεν έτερπε διόλου η θορυβώδης οικογενειακή ευτυχία.

Όλοι οι συγγραφείς εικονίζουν τον Σωκράτη διά των ζωηροτάτων χρωμάτων, ως άνθρωπον πρακτικόν και σοφόν. «Τοσούτον ήτο ευσεβής, λέγει ο Ξενοφών περί αυτού, ώστε ουδέν ουδέποτε έκαμεν άνευ της συμβουλής των θεών· τοσούτον δίκαιος, ώστε ουδένα ηδίκησεν ουδέ κατ' ελάχιστον· αλλά τοσούτον ήτο κύριος του εαυτού του, ώστε ουδέποτε προετίμησε το ευάρεστον από το καλόν· τόσον συνετός, ώστε ουδέποτε επλανήθη εις την διάκρισιν του καλού από του κακού· εν ενί λόγω, ο Σωκράτης ήτο ο κάλλιστος και ευτυχέστατος άνθρωπος, όστις ηδύνατο να υπάρξη». Αλλ' ό,τι παρέχει εις το πρόσωπον αυτού ιδιαιτέραν παραστατικότητα, είναι η εν ούτω αρμονική μίξις όλων των φυσικών τελειοτήτων, αι οποίαι αναβιβάζουσι τον σοφόν Αθηναίον εις θαυμαστόν ύψος, υπεράνω πάσης ανθρωπίνης αδυναμίας. Διακρίνεται διά την λεπτοτάτην γενικήν αυτού μόρφωσιν και διά τον

αττικόν πολιτισμόν του. Εμφανίζεται εξ ίσου ανδρείος επί του πεδίου της μάχης ως και επί των συμποσίων· πάντοτε κρατεί εαυτού, ουδέποτε χάνει την συνείδησιν, αδιαλείπτως ενεργεί μετά πληρεστάτης ελευθερίας· ο Σωκράτης είνε τέλος το τελειότατον πρότυπον των ανθρών εκείνων χρόνων της δημοκρατίας των Αθηνών. Είνε πράος και ήσυχος, τύπος και υπόδειγμα των γνησίων ανθρωπίνων αρετών. Ιδιαίτερον δε χαρακτηριστικόν αυτού είνε το **δαιμόνιον**, όπερ ο ίδιος απέδιδεν εις τον εαυτόν του. Επίστευε δηλ. ότι εσωτερική τις θεία φωνή προέλεγεν αυτώ την ευτυχίαν και την δυστυχίαν, τας προόδους ή το ανεπιτυχές των ανθρωπίνων ενεργειών και έδιδεν εις αυτόν εκάστοτε τας δεούσας νουθεσίας. Το δαιμόνιον τούτο ήτο λεπτόν, βαθύ, οξύκοον, ως και το ορμέμφυτον της ψυχής του, ήτις είχε θεωρήσει τα του βίου διά καθαρού και διαπεραστικού βλέμματος και χωρίς να θέλη προέβλεπε το καλόν και την σκοπιμότητα πανταχού, και εις τα ελάχιστα ακόμη του ανθρωπίνου βίου.

Ένεκα δε του πρωτοτύπου αυτού πνεύματος ο Σωκράτης λίαν ενωρίς έγινε το αντικείμενον κοινών συζητήσεων παρά των Αθηναίων. Ήτο δε προικισμένος και διά τινος εξωτερικού σχήματος λίαν εξαιρετικού. Η πλατεία και εξέχουσα αυτού ρις, οι προεξέχοντες οφθαλμοί του, η φαλακρά κεφαλή του και η παχεία κοιλία του έδιδον εις τον εξωτερικόν σχηματισμόν του ομοιότητα προς Σάτυρον. Ήτο δε η παράστασίς του αύτη εις

μεγάλην αρμονίαν προς την θάνατον εκείνην σωκρατικήν ειρωνείαν. Εφόρει πτωχικόν ένδυμα, το αυτό χειμώννα-καλοκαίρι· περιεπάτει ανυπόδητος· ελάμβανεν αλλόκοτον θέσιν· πολλάκις αίφνης έμενεν ακίνητος και άφινε τους οφθαλμούς του να περιπλανώνται ασκόπως και αγρίως εις διάφορα αντικείμενα γύρω. Πάντα ταύτα διέγραφον ακριβώς την μορφήν Σατύρου.

Μετά τριακονταετή σχεδόν διδασκαλίαν ο Σωκράτης έγινε θύμα συνταυτίσεως των ενεργειών του προς τας επιβλαβείς ενεργείας των σοφιστών. Ρεύμα εχθρικών εσχηματίσθη κατ' αυτού από τους πατριώτας εκείνους, οι οποίοι ενόμισαν ότι ο Σωκράτης διά της διδασκαλίας του γίνεται κώλυμα επαναφοράς των αρχαίων ηθών και της αρχαίας αγωγής των πολιτών, υπέρ των οποίων εκείνοι ειργάζοντο. Είχον παρέλθει πλέον αι ανησυχία και ανωμαλία του Πελοποννησιακού πολέμου, παρήλθε και η βιαία δεσποτεία των Τριάκοντα Τυράννων και είχε τέλος αποκατασταθή πάλιν εν Αθήναις η Δημοκρατία. Ο Σωκράτης ήγε τότε την ηλικίαν των 70 ετών, ότε νεαρός τις ποιητής ο Μέλητος, ο ρήτωρ Λύκων και ο δημαγωγός Άνυτος, άνθρωποι υφ' όλας τας επόψεις ανάξιοι λόγου, αλλ', ως φαίνεται, χωρίς καμμίαν προσωπικήν εμπάθειαν κατά του γέροντος σοφού, ενεκάλεσαν τον Σωκράτη εις το δικαστήριον, διατυπώσαντες κατηγορίαν κατ' αυτού ότι δεν αναγνωρίζει τους θεούς της πόλεως, αλλ' εισάγει νέας θεότητας, και ότι διαφθείρει τους νέους. Ένεκα των

κατηγοριών τούτων ο Σωκράτης κατεδικάσθη εις θάνατον. Προ της εκτελέσεως όμως της θανατικής ποινής επιτράπη να μείνη εν τη φυλακή επί 30 ημέρας και να διαλέγηται μετά των μαθητών του· αλλά καίπερ δοθείσης ευκαιρίας προς σωτηρίαν, ο Σωκράτης απέρριψε την πρότασιν να φύγη, και έπιε το κώνειον το έτος 399 π. Χ.

Εκτός των ανωτέρω όμως αφορμών του θανάτου του Σωκράτους βεβαίως σπουδαιότατη υπήρξε και μία άλλη πρόσθετος αιτία, η πολιτική. Ο Σωκράτης δεν ήτο αριστοκρατικός, αλλ' είχε χαρακτήρα λίαν ισχυρόν μη αρεσκόμενος διόλου εις τας ιδιοτροπίας των δημαγωγών. Ουδέποτε είχαν ενασχοληθή εις την πολιτικήν, άπαξ μόνον αναλαβών πολιτικήν υπηρεσίαν και ελθών αμέσως εις σύγκρουσιν προς την θέλησιν του λαού και της κρατούσης εξουσίας. Το ρητορικόν βήμα πρώτην φοράν ανέβη, μόνον κατά την δίκην του, ίνα απολογηθή. Ο Σωκράτης υπεστήριξε πανταχού και πάντοτε ότι μόνον οι πεπαιδευμένοι και ικανοί άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να διέπωσι τα της πολιτείας, εμέμφετο δε συχνά τας έξεις του δημοκρατικού πολιτεύματος, ιδίως την διά κλήρου εκλογήν των αρχόντων, απολύτως δε επροτίμα το Σπαρτιατικόν πολίτευμα, τέλος δε ένεκα των στενών σχέσεων αυτού μετά των τότε αρχηγών του ολιγαρχικού κόμματος, Κριτίου, Αλκιβιάδου και λοιπών, εξήγειρεν εις μεγάλον βαθμόν την δυσπιστίαν των δημοκρατικών. Εάν δε λάβωμεν υπ' όψιν ότι δύο από τους κατηγορούς του ήσαν

άνθρωποι έχοντες μεγάλην επιρροήν επί του δημοκρατικού κόμματος και ότι οι δικασταί αυτού ήσαν αυτοί εκείνοι, οίτινες είχαν ανατρέψει την δεσποτείαν των Τριάκοντα Τυράννων, πειθόμεθα ότι η πολιτική πολύ συνετέλεσεν εις την καταδίκην του Σωκράτους, όστις προς τοις άλλοις περιεφρόνει και τα συνήθη μέσα της υπερασπίσεως, διότι δεν ηθέλησε να κινήση την συμπάθειαν του λαού διά των δακρύων και της κολακείας και διότι γνωρίζων την αθωότητά του προσηνέχθη προς τους δικαστάς αυτού μετά περιφρονήσεως.

(Schwegler)

* *

*

Η κατά του Σωκράτους κατηγορία ήτο έγκλημα θρησκευτικόν (γραφή ασεβείας). Επί τούτων δε την δικαιοδοσίαν είχεν ο άρχων Βασιλεύς – εις των 9 αρχόντων. – Προς αυτόν λοιπόν επεδόθη η κατά του Σωκράτους μήνυσις υπό του Μελήτου· κατά δε ορισθείσαν ημέραν κληθείς ο Σωκράτης παρουσιάσθη ενώπιον του άρχοντος Βασιλέως εις την Βασιλείον Στοάν, όπου υπήρχον τα δικαστικά αυτού γραφεία.

Εκεί, ενώπιον του Μελήτου, έλαβε γνώσιν της κατηγορίας του, έγινε η προανάκρισις, εξητάσθησαν οι μάρτυρες και παρεπέμφθη η υπόθεσις εις την Ηλιαίαν, το πολυμελές εκείνο δικαστήριον των αρχαίων, προς εκδίκασιν. Ο Σωκράτης, αν και προέβλεπε τον κίνδυνον, όμως δεν έδωκε καμμίαν προσοχήν, πιστεύων ακραδάντως ότι δεν είχε διαπράξη καμμίαν αδικίαν εις κανένα ποτέ άνθρωπον. Οι μαθηταί του όμως ευρίσκοντο εις ανησυχίαν και φόβον. Ότε δε ο Ερμογένης, ο υιός του Ιππονίκου, είς των μαθητών του Σωκράτους, παρώτρυνεν αυτόν, ίνα σκεφθή περί της απολογίας του, ο Σωκράτης απήντησεν ότι καθ' όλην την ζωήν του ίσα-ίσα περί αυτού και μόνου εσκέπτετο και δεν χρειάζεται πλέον να σκεφθή περισσότερο. Ο Ερμογένης δεν εννόησε την ευφυνά παρατήρησιν του διδασκάλου του, όστις ηναγκάσθη σαφέστερον να επεξηγήση αυτήν, λέγων ότι καθ' όλην του την ζωήν ουδέν άλλο έκαμε, παρά να ερευνά τα δίκαια και τα άδικα, και τα μεν δίκαια να πράττη, τα δε άδικα να αποφεύγη. Ομοίως απέρριψε και την τεχνικήν απολογίαν, την οποίαν είχε συντάξη δι' αυτόν ο Λυσίας, ως αναξίαν της μεγαλοπρεπείας των ιδεών του, ειπών ότι προτιμά να καταδικασθή ως Σωκράτης ή να αθωωθή ως Λυσίας.

Ούτω λοιπόν, γενομένης της δίκης, ο Σωκράτης πρώτην φοράν εν τω βίω του εμφανίζεται εις δικαστήριον και πειθόμενος εις τους νόμους απολογείται. Την δε Απολογίαν του διέσωσεν ο πρόκριτος των μαθητών του, ο Πλάτων.

* *

*

Η **Απολογία** είνε το μόνον εκ των έργων του Πλάτωνος, το οποίον δεν φέρει μορφήν διαλόγου, αλλ' είνε λόγος δικανικός, γραφείς δι' ωρισμένην περίπτωσιν, την υπό του Σωκράτους γενομένην απολογία εν τω δικαστηρίω. Άπασα η αρχαιότης παραδέχεται αυτήν ως γνήσιον του Πλάτωνος έργον. Και δεν δυνάμεθα μεν να είπωμεν ότι ούτως αυτολεξεί απελογήθη ο Σωκράτης ενώπιον των Ηλιαστών, ως συνέγραψε την απολογία ο Πλάτων. Όμως δεν πρέπει διόλου να αμφιβάλλωμεν ότι ο Πλάτων απέδωκεν εν τη **Απολογία** του όσον το δυνατόν πιστότερον τους λόγους του Σωκράτους, ως εμφανίζεται τούτο σαφώς εκ της όλης συνθέσεως αυτής, μαρτυρούσης λόγον εκ του προχείρου απαγγελθέντα, ως και έκ τινων ελλείψεων λογογραφικών αυτής, εν σχέσει προς τα λοιπά του Πλάτωνος κάλλιτεχνήματα, διότι ο μέγας συγγραφεύς ήτο ηναγκασμένος να μη απομακρυνθή πολύ από την υπό του Σωκράτους γενομένην αφήγησιν των γεγονότων εν τω δικαστηρίω, τα οποία ήσαν βεβαίως τότε πασίγνωστα.

Η **Απολογία** κατά τους αρχαίους κριτικούς είνε μεν

λόγος ρητορικός, αλλά δεν ανήκει, ως αναμένει τις, εις το δικανικόν μόνον γένος της ρητορικής τέχνης, άλλα μετέχει και των άλλων δύο γενών της ωραίας τέχνης, ήτοι περιέχει εγκώμιον υπέρ αυτού του Σωκράτους, όπερ ανήκει εις το **επιδεικτικόν** γένος των ρητορικών λόγων, και προσέτι συμβουλάς και νουθεσίας προς τους Αθηναίους, το οποίον είνε θέμα του **συμβουλευτικού** γένους των ρητορικών λόγων. Αύτη είνε η πρωτοτυπία της **Απολογίας**.

Κατ' ουσίαν δε αποτελεί τρεις αυτοτελείς λόγους. Ο πρώτος λόγος, όστις έχει και τέλειον τον τεχνικόν τύπον του ρητορικού λόγου, διαιρούμενος εις **προοίμιον, υπόθεσιν** και **επίλογον**, περιλαμβάνεται από του 1 κεφαλ. έως του 24. Κατ' αυτόν τον πρώτον λόγον απολογείται ο Σωκράτης εις όλας τας γενομένας υπό των εχθρών του εν γένει και των κατηγορών του κατηγορίας, αποδεικνύων ότι αύται είνε καθαρώς συκοφαντίαι, και καταρρίπτει το κατηγορητήριον του Μελήτου ως μη έχον καμμίαν βάσιν· με τας ερωτήσεις δε, τας οποίας του αποτείνει, καθιστά αυτόν αναπολόγητον. Ο λόγος προχωρεί απλούστατα, άνευ καμμιάς ρητορικής επιδείξεως, περιοριζόμενος μόνον εις την αληθή αφήγησιν των πραγμάτων με τον περίφημον εκείνον τρόπον του Σωκρατικού λόγου, και πολλαχού κομψότατα ραντισμένος με την τρίγοργον εκείνην ειρωνείαν του Αθηναίου σοφού. Ότε αίφνης από του κεφ. 17 μεταρσιούται λαμπρώς εις ύψος μεγαλοπρεπέστατον και η **Απολογία** λαμβάνει εντεύθεν δύναμιν καταπλήσσουσαν και συγκινούσαν. Ο γηραιός

Σωκράτης επικαλούμενος ενταύθα την βαθυτάτην αυτού αγάπην προς την αλήθειαν και αναφέρων ότι ὅλη η τριακονταετής δράσις αυτού πιστεύει ὅτι τω ανετέθη υπό του Απόλλωνος, αποκαλύπτει ενώπιον των δικαστῶν το μυστικόν της ζωῆς του λέγων ὅτι εἰργάσθη ὡς ὄργανον πειθήνιον του θεοῦ των Δελφῶν, αφοσιώσας εἰς την θείαν ἐντολήν και αὐτήν την ζώήν του. Ἐν τῇ αἰφνίδιᾳ ταύτῃ ἀναζωπυρήσει τῆς **Απολογίας**, παρατηρεῖ νεώτερος κριτικός, διαβλέπει κανεῖς ὅτι ὁ μέγας φιλόσοφος δὲν ἀνησυχεῖ τόσο διὰ τὴν ἐκβασιν τῆς δίκης, ὅσον διὰ τὸν θρίαμβον των ἠθικῶν δογμάτων αὐτοῦ. Ἡ **Απολογία** εἶνε ὁ τελευταῖος λόγος του Σωκράτους, περιέχουσα τὴν τελευταίαν πρὸς τοὺς προσφιλεῖς του Ἀθηναίους διδασκαλίαν του, ἥτις εἶνε ἐντονὸς και μεγαλοπρεπής καθὼς ἦτο ὅλη ἡ ζωὴ του.

Ἐνταύθα τελειώνει ὁ πρῶτος λόγος.

Μετά ταῦτα, ἀφού οἱ δικασταί, ἀποσυρθέντες και διασκεφθέντες, ἐκήρυξαν τὸν Σωκράτην ἐνόχον των ἀποδοθεισῶν εἰς αὐτὸν κατηγοριῶν, ἔλαβε και πάλιν τὸν λόγον, ἵνα κατὰ τὸν νόμον ὀρίσῃ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν εαυτὸν του ποινήν.

Τὸ δεύτερον αὐτὸ λογύδριον (κεφ. 25 – 28) θεωρούμενον ὡς συμπλήρωμα του πρῶτου λόγου, ἔχει και αὐτὸ τὰς τρεῖς ρητορικὰς διαιρέσεις του. Ὁ Σωκράτης, κηρυχθεὶς υπό του δικαστηρίου ἐνόχος, δηλοῖ με θαυμαστήν ἀταραξίαν ὅτι ἀνέμενε τὴν καταδίκην του. Ἀλλὰ τὸ θάρρος του

αυτό παρίσταται ενώπιον του δικαστηρίου ως υπεροψία προσβλητική διά τους δικαστάς, ιδίως όταν ο Σωκράτης διακηρύττει ότι δεν θα ενασκήση το δικαίωμα, όπερ είχε παρά του νόμου, να ορίση την ποινήν του. Ηθικώς, ίνα μεταχειρισθώμεν τους λόγους νεωτέρου τινός, είχε δίκαιον ο Σωκράτης. Ουδέποτε άνθρωπος εις τόσον δεινάς περιστάσεις ευρισκόμενος ωμίλησε με τόσην αταραξίαν και παρρησίαν, καθώς ο Σωκράτης, αλλά δεν δύναται να αρνηθή κανείς ότι, σχετικώς προς την υπεράσπισιν, η υψηλόφρων αυτή ακαμψία του γηραιού Αθηναίου έβλαψε, διότι συνετέλεσεν εις το να σχηματισθή η απαιτουμένη πλειοψηφία – και με όλην την βίαν της πολιτικής – διά την εις θάνατον καταδίκην αυτού.

Τέλος το τρίτον λογύδριον, όπερ είνε το τελευταίον μέρος της **Απολογίας** περιλαμβάνει κυρίως μίαν ωραιοτάτην προσλαλίαν του Σωκράτους προς τους δικαστάς αυτού, και τους δώσαντας καταδικαστικήν ψήφον και τους δώσαντας αθωωτικήν. Εν τη προσλαλιά αυτή, παρατηρεί νεώτερος κριτικός, ο Σωκράτης παρίσταται ως αληθής φιλόσοφος, αταράχως λαλών περί της εις θάνατον καταδίκης του και συμβουλεύων τους δικαστάς του. Ο προς την ζωήν αποχαιρετισμός του είνε γεμάτος από γαλήνην και ελπίδα, επαναπαύει δε την σκέψιν του ανθρώπου επί της τόσον παρηγόρου και τόσον μεγαλοπρεπούς πίστεως, εις την αθανασίαν της ψυχής, πίστεως, την οποίαν χείλη ειδωλολάτρου δεν είχαν ποτέ ακόμη ομολογήσει με

τόσην αποφθεγματικήν σαφήνειαν. Τόσον εθάμβωσε τον Κικέρωνα η τόλμη ενταύθα και το μεγαλείον της ψυχής του Αθηναίου σοφού, ώστε κρίνων ο ρωμαίος ρήτωρ τους τελευταίους τούτους λόγους, λέγει ότι ο Σωκράτης ωμίλησεν ουχί ως ικέτης πλέον ή ως κατάδικος, αλλ' ως διδάσκαλος **και κύριος** των δικαστών.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ι. Ποίαν μεν εντύπωσιν, ω ἄνδρες Αθηναῖοι,² σας ἔκαμαν οἱ λόγοι των κατηγορῶν μου, δεν γνωρίζω. Το βέβαιον εἶνε ὅτι ἐγὼ οἱ ἴδιος, ἐξ αἰτίας των λόγων των αὐτῶν, σχεδόν ἐλησμόνησα τον εαυτὸν μου, πιστεύσας προς στιγμὴν ὅτι δεν εἶμαι αὐτὸς οὐδὲ εἶμαι. Με τὸσον πειστικὸν τρόπον ὠμίλησαν. Καὶ ὅμως ἠμπορῶ να σας βεβαιώσω ὅτι καμμίαν σχεδόν ἀλήθειαν δεν εἶπαν. Ἀπὸ τα πολλὰ δε ἐκεῖνα ψεύδη, τα ὁποῖα αὐτοὶ εφεύρον, ἐν προ πάντων εθαύμασα, ἐκεῖ ὅπου ἔλεγαν, ὅτι πρέπει σεις να προσέξητε μήπως ἐξαπατηθῆτε ἀπὸ ἐμέ, διότι, κατὰ τους λόγους των, εἶμαι δεινὸς ρήτωρ. Ἐπειδὴ το να μη φοβηθῶν αὐτοὶ την ἐντροπὴν, διότι ευθύς ἀμέσως θ' ἀποδειχθῶν ἀπὸ ἐμέ ὅτι πραγματικῶς ψεύδονται, ὅταν καὶ κατ' ἐλάχιστον δεν φανῶ ὅτι εἶμαι δεινὸς ρήτωρ, τούτο το θάρρος αὐτῶν μου ἐφάνη ὅτι εἶνε ἀναισχυντότατον. Ἐκτός αν ἴσως δεινὸν ρήτορα καὶ εὐγλωττον ὀνομάζουν αὐτοὶ ἐκείνον, ὁ ὁποῖος λέγει την ἀλήθειαν. Διότι, αν αὐτὸ ἐννοοῦν, ἤθελον ὁμολογήσει ὅτι ἐγὼ βεβαίως εἶμαι δεινὸς ρήτωρ, ὅχι ὅμως καθ' ὄν τρόπον αὐτοὶ ἐννοοῦσι καὶ μετέρχονται την ρητορικὴν. Διότι οὗτοι

² Αθηναῖους ὀνομάζει ὁ Σωκράτης τους δικαστὰς του. Ἡ συνήθης δε προσφώνησις εἰς τους δικανικοὺς λόγους ἦτο «ἄνδρες δικασταί».

μεν, επαναλέγω, κανέν σχεδόν αληθές δεν είπον, σεις δε από εμέ θ' ακούσητε μετ' ολίγον καθαράν την αλήθειαν. Αλλ' όμως, μα τον Δία, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν θα ακούσητε από εμέ λόγους καλλωπισμένους βεβαίως, καθώς είνε οι λόγοι των κατηγορών μου, με φράσεις κομψάς και λέξεις εκλεκτάς, ουδέ εστολισμένους με ρητορικά σχήματα και περιόδους εντέχνους, αλλά θ' ακούσητε λόγους εκ του προχείρου, με απλότητα και με τας τυχούσας εις τον νουν μου ερχομένας λέξεις. Διότι έχω πεποίθησιν ότι είνε δίκαια, όσα θα είπω, κανείς δε από σας ας μη περιμένη τίποτε άλλο από εμέ. Διότι και δεν θα ήτο πρόπον βέβαια, καθώς φρονώ, εις την παρούσαν ηλικίαν μου,³ να εμφανίζωμαι ενώπιον του δικαστηρίου απαγγέλλων τορνευτούς λόγους ως κανέν μειράκιον. Και διά τούτο αύτη μάλιστα είνε η μόνη παράκλησίς μου, την οποίαν σας κάμνω, ω άνδρες Αθηναίοι, και αυτά μόνον ζητώ από σας. Εάν με ακούσητε ότι εις την απολογία μου μεταχειρίζομαι τους ιδίους λόγους και τον ίδιον τρόπον, με τον οποίον συνήθως ομιλώ δημοσία και παρά τους τραπεζίτας της αγοράς,⁴ εις την οποίαν θέσιν

³ Ότε ειδικάζετο ο Σωκράτης, ήτο εβδομηκοντούτης, ως λέγεται κατωτέρω.

⁴ Ενταύθα εσύχναζον οι ευγενείς και πλούσιοι και εύποροι εν γένει Αθηναίοι. Λέγει δε ο Δίων Χρυσόστομος ότι ο Σωκράτης ως επί το πλείστον διέτριβεν εις την αγοράν, εισήρχετο εις τας παλαιίστρας και εκάθητο πλησίον των τραπεζιτών. Λέγει δε και ο Ξενοφών εις τα Απομνημονεύματά του ότι εις τοιαύτα μέρη εσύχναζεν ο Σωκράτης, όπου ήτο βέβαιος ότι ήθελε συναντήσει παρά πολλούς, ίνα μετ' αυτών διαλεχθή κατά την συνήθειάν του.

οι περισσότεροι από σας⁵ με έχουν ακούσει, και εις κάθε άλλο μέρος της πόλεως, εις τας παλαιστράς και εις τα εργαστήρια, να μη παραξενεύεσθε, μήτε να με χλευάζετε δι' αυτό, κάμνοντες θόρυβον⁶. Διότι συμβαίνει το εξής: Τώρα πρώτην φοράν εγώ εμφανίζομαι ενώπιον δικαστηρίου, ενώ είμαι πλέον των εβδομήκοντα ετών. Όθεν εις εμέ είνε όλως διόλου ξένος και ασυνήθιστος ο τρόπος του λόγου, με τον οποίον ομιλούν εδώ. Καθώς λοιπόν, αν ετύχαινε να είμαι πραγματικώς ξένος, θα ηθέλετε με συγχωρήσει βεβαίως, καθώς φρονώ, εάν ωμίλουν με εκείνην την διάλεκτον και τον τρόπον, με τον οποίον είχαν ανατραφή εις τον τόπον μου, τοιουτοτρόπως και τώρα εις την περίστασιν αυτήν σας παρακαλώ, και πιστεύω ότι η παράκλησίς μου είνε δικαία, εις μεν τον τρόπον του λόγου μου να μη προσέξητε, κακός ή καλός είνε· τούτο δε μόνον να παρατηρήτε, και εις τούτο να επιστήσητε όλην σας την προσοχήν, αν λέγω δίκαια ή όχι· διότι εις τούτο συνίσταται η αρετή του δικαστού, του δε ρήτορος αρετή είνε να λέγη μόνον την αλήθειαν.

II. Πρώτον μεν λοιπόν είναι δίκαιον να απολογηθώ, ω άνδρες Αθηναίοι, εις τας πρώτας εναντίον μου κατηγορίας ως ψευδείς και εις τους πρώτους κατηγορούς μου, έπειτα δε εις τας τελευταίας και εις τους τελευταίους κατηγορούς.

⁵ Οι δικασταί όντες άνθρωποι ουχί εκ ταπεινού και ευτελούς γένους ανεστρέφοντο μετά των αριστοκρατικών και πλουσίων.

⁶ Εις τας πολυπληθείς συναθροίσεις ως και την εκκλησίαν του δήμου και τα δικαστήρια εγίνοντο διάφοροι θόρυβοι και κρότοι και κραυγαί, είτε προς αποδοκιμασίαν είτε προς επιδοκιμασίαν των λεγομένων.

Διότι εναντίον μου πολλοί υπήρξαν ενώπιόν σας κατήγοροι, οι οποίοι και από πολλά ακόμη έτη πρωτύτερα με κατηγόρησαν και καμμίαν αλήθειαν δεν είπαν. Αυτούς δε εγώ περισσότερον φοβούμαι παρά τον Άνυτον και τους συντρόφους του,⁷ αν και αυτοί οι τελευταίοι είνε πολύ φοβεροί· αλλ' εκείνοι οι άλλοι είνε πολύ φοβερώτεροι, ω άνδρες· διότι αυτοί τους περισσότερους εξ υμών σας παρελάμβανον, ως δι' εκπαίδευσιν, από την παιδικήν σας ηλικίαν, καθώς οι παιδαγωγοί, και προσεπάθουν να σας πείσουν με τας ψευδείς εναντίον μου κατηγορίας των να έχητε εσφαλμένην δι' εμέ γνώμην, λέγοντες ότι υπάρχει κάποιος εκεί Σωκράτης, σοφός άνθρωπος, ο οποίος καταγίνεται με τα μετέωρα, εξετάζων τον αέρα, τας βροντάς και τας αστραπάς, και έχει κάμει ερεύνας εις όλα,

⁷ Οι τελευταίοι κατήγοροι του Σωκράτους ήσαν ο Άνυτος, ο Μέλητος και ο Λύκων. Και κατήγορος μεν κυρίως ήτο ο Μέλητος, οι δε λοιποί δύο ήσαν συνήγοροι αυτού. Ο Άνυτος, υιός του πλουσίου εργοστασιάρχου Ανθεμίωνος, ο επιφανέστατος των κατηγόρων, ήτο ρήτωρ, εξελέγη δε και στρατηγός των Αθηναίων, ότε εν Πύλω εμάχοντο. Είτα φυγών επί των Τριάκοντα, και μετά του Θρασυβούλου, του οποίου ήτο φίλος, επανελθών, είχε μεγάλην ισχύν εν Αθήναις. Μετά τον θάνατον του Σωκράτους ηναγκάσθη να φύγη εξόριστος εις Ηράκλειαν του Πόντου, όπου, ως λέγεται, εθανατώθη υπό των Ηρακλεωτών λιθοβοληθείς. Εν τω Πρωταγόρα ο Πλάτων εισάγει, τον στρατηγόν τούτον ομιλούντα με εμπάθειαν κατά των σοφιστών. Ο Λύκων ήτο δημόσιος ρήτωρ, όστις και διηύθυνε την κατά του Σωκράτους κατηγορίαν. Ήτο ο ασημότατος των άλλων. Ο Μέλητος, υιός του Μελήτου, τον δήμον Πιτθεύς, εν τω Ευθύφρονι του Πλάτωνος παρίσταται ως νέος αφανής και άγνωστος. Άγνωστον είνε αν ο υπό του Αριστοφάνους σατυριζόμενος ποιητής (Βάτραχ. 130) είναι αυτός ο ίδιος, ή ο υιός του, ή άλλος τις νεανίας. ←

ὅσα υπάρχουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς, καὶ ἡμπορεῖ με τοὺς λόγους τοῦ να κάμῃ δικαίαν μίαν ἀδίκον υπόθεσιν. Οὗτοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ διέσπειραν αὐτὴν τὴν φήμην, εἶναι οἱ πλεόν φοβεροὶ καὶ επικίνδυνοι κατήγοροί μου. Διότι ὅσοι τοὺς ἤκουσαν, νομίζουν ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐνασχολοῦνται εἰς αὐτὰ τὰ ζητήματα, ὅχι μόνον εἶνε ἐπιβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ θεοὺς δεν πιστεύουν. Προσέτι οἱ κατήγοροι οὗτοι εἶνε πολυάριθμοι καὶ πολὺν καιρὸν τώρα ἐργάζονται εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν, καὶ πρὸς τούτοις ὠμίλουν πρὸς ὑμᾶς, εἰς τοιαύτην μάλιστα ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ευκολώτατα ἠδύνασθε να τοὺς πιστεύσητε, διότι ἦσθε τότε παῖδες οἱ περισσότεροι ἀπὸ σας, τινὲς δε καὶ μερᾶκια, ὅταν με κατηγοροῦν ὅλως διόλου ἐρήμην, χωρὶς να ἡμπορῇ ὁ κατηγορούμενος να ἀπολογηθῇ. Ὅ,τι δε εἶνε πολὺ ἀδικώτατον πρᾶγμα ἀπὸ ὅλα εἶνε τούτο, ὅτι καὶ τὰ ὀνόματά των δεν εἶνε δυνατόν να τα γνωρίζητε καὶ να εἴπητε αὐτά, ἐκτὸς ἂν τύχη να εἶνε κανεῖς κωμωδοποιὸς βέβαια. Ὅσοι δε με φθόνον ἢ με συκοφαντίαν σας ἐξηπάτων, καὶ ὅσοι, διότι οἱ ἴδιοι εἶχαν πεισθῇ, προσεπάθουν να πείσουν καὶ ἄλλους, ὅλοι αὐτοὶ μένουν ἄγνωστοι, καὶ εἶνε διὰ τούτο παντάπασιν ἀπρόσβλητοι· διότι δεν ἡμπορῶ να ἐγκαλέσω ἐδῶ τώρα ἐνώπιόν σας κανένα ἀπὸ αὐτούς, οὐδὲ να ἐξελέγξω κανένα καὶ να τον ἀποδείξω ψεύστην. Ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη, διὰ να υπερασπίσω τον εαυτὸν μου, ὅλως διόλου να σκιαμαχῶ, καθὼς λέγουν, καὶ πρὸς υπεράσπισίν μου να ἀντικροῦω ἐνταύθα χωρὶς

να φαίνεται κανένας αντίπαλος. Παραδεχθήτε λοιπόν και σεις ότι, καθώς είπα, δύο ειδών υπήρξαν οι κατηγοροί μου· άλλοι μεν εκείνοι, οι οποίοι προ ολίγου τώρα με κατηγορήσαν, άλλοι δε εκείνοι, οι οποίοι προ πολλών ετών, διά τους οποίους τελευταίον ωμίλησα, και στοχασθήτε, σας παρακαλώ, ότι είνε ανάγκη πρώτον να απολογηθώ προς εκείνους τους πρώτους. Διότι ίσα-ίσα και σεις εκείνους πρωτύτερα ηκούσατε να με κατηγορούν και εκείνοι σας έκαμαν πολύ μεγαλυτέραν εντύπωσιν παρά αυτοί εδώ οι τελευταίοι.

Καλά λοιπόν. Πρέπει να απολογηθώ εις υπεράσπισίν μου, ω άνδρες Αθηναίοι, και να επιχειρήσω εις τόσον μικρόν χρονικόν διάστημα, όσον μου επιτρέπεται από τον νόμον να ομιλήσω⁸, να εκβάλω από το πνεύμα σας την κακήν υπόληψιν, την οποίαν εκ των κατ' εμού συκοφαντιών εσχηματίσατε δι' εμέ εις τόσον μακρόν χρονικόν διάστημα, ώστε έχει πλέον κάμει βαθείας ρίζας. Θα επεθύμουν μεν βεβαίως με όλην την καρδίαν μου να κατορθώσω τούτο, το οποίον είνε καλόν και διά σας και δι' εμέ, και μάλιστα ακόμη περισσότερον από αυτό θα επεθύμουν, να κατορθώσω διά της απολογίας μου, ώστε όχι μόνον να αποβάλετε την κακήν περί εμού ιδέαν, αλλά περιπλέον και να σχηματίσετε καλήν γνώμην δι' εμέ. Αλλά στοχάζομαι ότι αυτό είνε δύσκολον,

⁸ Ο χρόνος δι' έκαστον ομιλούντα ενώπιον του δικαστηρίου προσδιωρίζετο διά της κλεψύδρας, με την οποίαν διά καταρρέοντος ηρέμα ωρισμένου ποσού ύδατος εμέτρουν τον χρόνον.

και δεν με διαφεύγει πολύ πόσην μεγάλην σπουδαιότητα τούτο έχει. Όμως αυτό μεν ας αποβή όπως είναι ευάρεστον εις τον θεόν, ημείς δε πρέπει να υπακούσωμεν εις τον νόμον και να απολογηθώμεν.

III. Ας επιχειρήσωμεν λοιπόν εξ αρχής πάλιν να είπωμεν ποία είναι η κατηγορία, από την οποίαν προήλθεν η εναντίον μου συκοφαντία, εις την οποίαν, ως γνωστόν, στηριζόμενος ο Μέλητος, έλαβε το θάρρος να υποβάλη κατ' εμού την παρούσαν κατηγορίαν.

Καλά. Ας ίδωμεν με ποίας ακριβώς συκοφαντίας οι πρώτοι μου εκείνοι διαβολείς με εσυκοφάντουν. Είναι ανάγκη βέβαια να περιβάλωμεν την συκοφαντίαν των με τον τύπον επισήμου κατηγορίας γενομένης ενώπιον του δικαστηρίου και να την αναγνώσωμεν αυτήν εδώ τώρα, ωσάν να ήτο έγγραφος, καθώς είναι συνήθεια να αναγινώσκεται εις τα δικαστήριον η ένορκος βεβαίωσις των κατηγορών⁹.

«Ο Σωκράτης είναι ασεβής, διότι με εγκληματικήν περιέργειαν καταγίνεται εις πράγματα ανωφελή, με το να αναζητή να ανακαλύψη τα υπό την γην μυστήρια και τα επουράνια· διότι το άδίκον παριστάνει ως δίκαιον, και διότι γίνεται αίτιος κακού, επειδή μεταδίδει αυτήν την ιδίαν διδασκαλίαν και εις τους άλλους». Τοιαύτη είναι περίπου η

⁹ Ο κατηγορος, εις βεβαίωσιν ότι δεν συκοφαντεί υποβάλλων εις το δικαστήριον την κατηγορίαν, έδιδεν όρκον, επικυρών το κατηγορητήριόν του. Τούτο εκαλείτο αντωμοσία.

εναντίον μου κατηγορία¹⁰. Διότι αυτά τα είδατε και σεις οι ίδιοι εις την παρασταθείσαν κωμωδίαν του Αριστοφάνους¹¹. είδατε εκεί επί της σκηνής να περιφέρεται μετέωρος κάποιος Σωκράτης και να λέγη ότι περιπατεί εις τον αέρα και πολλάς άλλας φλυαρίας να φλυαρή, από τα οποία εγώ τίποτε, ούτε πολύ ούτε ολίγον δεν εννοώ. Λέγω δε ταύτα όχι διότι περιφρονώ την τοιαύτην επιστήμην, αν κανείς τωόντι υπάρχη σοφός περί τας γνώσεις αυτού του είδους, με σκοπόν διά να μη καταγγελθώ υπό του Μελήτου ως ένοχος εις τόσα εγκλήματα, αλλά ακριβώς μόνον διότι, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν γνωρίζω την επιστήμην αυτήν. Μάρτυρας δε περί τούτου προτείνω τους περισσοτέρους από σας τους ιδίους. Και απαιτώ, σεις, όσοι ποτέ έως τώρα με έχετε ακούσει ομιλούντα (και ευρίσκονται εδώ εις το δικαστήριον πολλοί από σας ακροαταί μου και συνομιληταί μου) να καταθέσετε και φανερώσετε μεταξύ σας. Σκεφθήτε λοιπόν αναμεταξύ σας, αν ποτέ έως τώρα με ήκουσε κανείς από σας να ομιλώ περί των γνώσεων αυτού του είδους είτε ακροθιγώς και επιπολαίως είτε κατά βάθος και κατ' ουσίαν. Από αυτό δε το ψεύδος θα γνωρίσετε ότι και τα άλλα, τα οποία λέγονται περί εμού είνε ψευδή.

IV. Αλλά βεβαίως ούτε από αυτά κανέν δεν είναι αληθές.

¹⁰ Ο Σωκράτης διετύπωσεν ενταύθα εν είδει κατηγορητηρίου επισήμου, όλας τας συκοφαντίας και του Αριστοφάνους και όλων των πρώτων εχθρών του, τας οποίας αντικρούει εις το μέρος τούτο της απολογίας του.

¹¹ Εννοεί τας Νεφέλας του Αριστοφάνους, ήτις εγράφη επίτηδες προς διακωμώδησιν του Σωκράτους. Η κωμωδία αυτή παρεστάθη το έτος 423 π. Χ.

Και ακόμη εάν έχετε βεβαίως ακούσει ποτέ κανένα να λέγη ότι εγώ μετέρχομαι τον διδάσκαλον και ότι λαμβάνω δι' αυτό χρήματα, και αυτό δεν είναι αληθές. Επειδή, εάν ήτο, εγώ ο ίδιος θα το ωμολόγουν· διότι μου φαίνεται ότι αυτό είναι τω όντι ωραίον πράγμα, να ήθελεν είναι κανείς ικανός να εκπαιδεύση ανθρώπους, καθώς κάμνει τούτο και ο Γοργίας ο Λεοντίνος και ο Πρόδικος ο Κείος και ο Ιππίας ο Ηλείος. Διότι ο καθένας από αυτούς¹² εις οποιανδήποτε πόλιν και αν υπάγη, κατορθώνει και πείθει τους νέους, όσοι μπορούσαν να διδαχθούν δωρεάν από κανένα άλλον συμπολίτην των, ο οποίος τους αρέσει, να αφήσουν εκείνον και να έρχονται να διδαχθούν από αυτούς με πληρωμήν, και δι' αυτό να χρεωστούν ακόμη και ευγνωμοσύνην εις αυτούς. Πλην εκτός αυτών υπάρχει εδώ και κάποιος άλλος σοφός, ο Πάριος¹³, ο οποίος, καθώς έμαθα από τον Καλλίαν,

¹² Ο Γοργίας ήτο εις εκ των κορυφαίων σοφιστών, σύγχρονος του Σωκράτους. Περμθείς υπό των Λεοντίνων της Σικελίας, της πατρίδος του, εις Αθήνας ως πρέσβυς, ίνα ζητήσει βοήθειαν, τόσον εγοήτευσεν αυτούς διά των επιδεικτικών λόγων του, μεστών ποιητικής χάριτος, ώστε παρακληθείς έμεινεν εις Αθήνας, όπου edίδασκε την ρητορικήν. Ο σκεπτικισμός του, ον επρέσβευε, προσείλκυσε πολλούς προσηλύτους. Συνέθεσε βιβλίον επιγραφόμενον «Περί του μη είναι» ή «περί φύσεως», εν τω οποίω προσεπάθησε να αποδείξη 1, ότι ουδέν υπάρχει· 2, και αν υπάρχει τι, δεν είναι δυνατόν να το γνωρίση τις· 3, και αν υπάρχει τι και αν δυνατόν να το γνωρίση τις, δεν δύναται όμως να το κάμη γνωστόν εις τους άλλους. Ο Πρόδικος, άλλος αυτός σοφιστής, είναι γνωστός, διότι επληρόνετο πολύ ακριβιά διά τα μαθήματά του. Ο Ιππίας, σοφιστής και αυτός, περί του οποίου ανάγνωθι τους δύο ομωνύμους διαλόγους του Πλάτωνος «Πρώτον και δεύτερον Ιππίαν».

¹³ Εννοεί τον Εύνον, ότις κατήγετο εκ της νήσου Πάρου.

κατοικεί εν Αθήναις ως ξένος. Διότι έτυχε μίαν ημέραν να επισκεφθώ κάποιον, όστις είχε πληρώσει εις τους σοφιστάς χρήματα περισσότερα από όσα επλήρωσαν όλοι ομού οι άλλοι συμπολίται μας, τον Καλλίαν τον υιόν του Ιππονίκου¹⁴. Αυτόν λοιπόν επανειλημμένως ηρώτησα, ότε εγίνετο λόγος διά τους υιούς του – διότι αυτός έχει δύο υιούς – ω Καλλία, είπον εγώ, αν είχες, αντί των δύο υιών, δύο πώλους ή δύο μόσχους, θα ανεζητούσαμεν να λάβωμεν εις την υπηρεσίαν μας δι' αυτούς ένα επιστάτην με μισθόν, ένα ικανόν βέβαια άνθρωπον, όστις να κάμη αυτούς τελείους καθ' όλα, ώστε να είνε επιτήδαιοι ο καθένας διά το κατάλληλον έργον του. Θα ήτο δε αυτός ο επιστάτης ή ένας από τους ιππικούς βέβαια διά τον πώλον, ή ένας από τους γεωργικούς διά τον μόσχον. Τώρα δε, αφού οι υιοί σου είνε άνθρωποι, τι είδους επιστάτην σκέπτεσαι να προσλάβης δι' αυτούς; Ποίος διδάσκαλος έχει αυτήν την επιστημονικήν ικανότητα, ήτις αφορά εις τον άνθρωπον γενικώς και εις τον πολίτην ιδιαιτέρως; Διότι φρονώ ότι έχεις σκεφθή περί αυτού του πράγματος, αφού έχεις παιδιά. Γνωρίζεις λοιπόν κανένα, είπον εγώ, ή όχι; – Μάλιστα, απήντησε ο Καλλίας. – Ποίος είνε αυτός, ηρώτησα εγώ, και από πού είνε και πόσα λαμβάνει διά μισθόν της διδασκαλίας του; – Αυτός είνε ο Εύηνος, ω Σώκρατες, μου είπεν εκείνος, ο Πάριος,

¹⁴ Ούτος ήτο βαθύπλουτος τόσο, ώστε κατά την μαρτυρίαν του Πλουτάρχου ονομάζετο απλώς ο πλούσιος. Εις τον οίκον του δε συνηθορίζοντο όλοι οι σοφοί των χρόνων εκείνων. Εσυγγένευε με τον Περικλέα και τον Αλκιβιάδην. Αλλά καταδαπανήσας ασώτως τα πλούτη αυτού απέθανε πένης.

και λαμβάνει μισθόν από τον κάθε μαθητήν του πέντε μνας¹⁵. Εγώ τότε εμακάρισα τον Εύηνον, αν είνε αληθές ότι γνωρίζει αυτήν την σπουδαίαν τέχνην και την διδάσκει τόσον αρμονικώς. Εγώ τουλάχιστον και ο ίδιος βεβαίως θα το εθεώρουν αυτό τιμήν μου και θα ήμουν ένδοξος και υπερήφανος, εάν εγνώριζα αυτά τα οποία διδάσκει ο Εύηνος. Αλλά δυστυχώς δεν τα γνωρίζω, ω άνδρες Αθηναίοι.

V. Αλλ' ημπορούσε να με διακόψη και να με ερωτήση ίσως κάθε ένας από σας. Αλλ' ω Σώκρατες, εάν αληθώς δεν έχης αυτάς τας γνώσεις, τι ακατανόητον πράγμα είνε αυτό το ιδικόν σου; Πόθεν προήλθαν αι συκοφαντίαι αυτάί, αι οποίαι διασπείρονται εναντίον σου; Διότι βέβαια διά σε, όπου δεν έκαμνες τίποτε περιεργότερον από ό,τι κάμνουν οι άλλοι άνθρωποι, δεν θα διεσπείρετο τόση φήμη, και δεν θα εγίνετο ποτέ τόσοσ λόγος, εάν δεν έκαμνες κάτι τι διαφορετικόν από τους άλλους. Λέγε μας λοιπόν ποίον είνε αυτό πού έκαμνες, διά να μη εκδώσωμεν άδικον απόφασιν, επινοούντες με την φαντασίαν μας ανύπαρκτα πράγματα διά σε. Μου φαίνεται ότι, όστις κάμνει αυτήν δα την ένστασιν, έχει δίκαιον. Εγώ λοιπόν θα προσπαθήσω να αποδείξω τι επί τέλους είνε αυτό, το οποίον έκαμε και το

¹⁵ Ήτοι 500 δρ. (κατά δε την σημερινήν του χρυσού αξίαν 3500 δρ. περίπου). Εκάστη μνα είχεν αξίαν 100 δρ. αττικών. Το ποσόν τούτο ήτο ολίγον σχετικώς με τους μισθούς, τους οποίους ελάμβανεν ο Γοργίας ή ο Πρωταγόρας. Ούτοι ελάμβανον από κάθε μαθητήν των μισθόν 100 μνας ήτοι 10,000 δρ. (κατά δε την σημερινήν του χρυσού αξίαν 70,000 δρ.)

ὄνομά μου τόσον ἐνδοξον και συνάμα ἐγένεν αφορμή των εναντίον μου συκοφαντιών. Ακούσατε λοιπόν. Και ίσως μεν φανώ εις μερικους από σας ότι δεν ομιλώ σοβαρώς, αλλ' ότι παίζω. Να ηξεύρετε όμως καλά, θα σας είπω όλην την αλήθειαν.

Εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, διά κανέν άλλο πράγμα δεν απέκτησα αυτό το όνομα, αλλά διά κάποιαν σοφίαν βέβαια. Ποία δε ακριβώς λέγω ότι είνε αυτή η σοφία; Αυτή είνε ανθρωπίνη σοφία βεβαίως. Διότι τωόντι στοχάζομαι ότι ως προς αυτήν την σοφίαν είμαι σοφός· ενώ ούτοι οι άλλοι σοφοί, διά τους οποίους προ ολίγου ωμίλησα, ίσως ημπορεί να είνε σοφοί ως προς έν άλλο είδος σοφίας, πολύ ανωτέρας από την ανθρωπίνην, ή δεν ηξεύρω τι να σας είπω δι' αυτήν την σοφίαν των. Διότι εγώ τουλάχιστον αυτήν την σοφίαν δεν την γνωρίζω βεβαίως, αλλ' όστις λέγει ότι γνωρίζω αυτήν, αυτός και ψεύδεται και λέγει ταύτα με σκοπόν να με συκοφαντήση. Αλλά σας παρακαλώ, ω άνδρες Αθηναίοι, να μη θορυβήσετε και αν φανώ ακόμη ότι σας λέγω πολύ μεγάλον λόγον προς καύχησίν μου. Διότι ο λόγος, τον οποίον θα σας είπω τώρα, δεν είνε ιδικός μου, αλλ' ανήκει εις μίαν προσωπικότητα παρά πολύ αξιόπιστον. Επειδή μάρτυρα της ιδικής μου σοφίας θα σας φέρω τον ίδιον τον θεόν των Δελφών, όστις θα σας είπη ποία είνε η σοφία, την οποίαν έχω εγώ και ποίου είδους.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.